

2.

Dohoda o zmluvnej pokute

Zmluvná pokuta musí byť zmluvnými stranami dojednaná. Povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu nevzniká dlžníkovi ex lege, tzn. zo zákona. Spôsobom vzniku práva a nároku veriteľa na zmluvnú pokutu sa tento právny inštitút významne odlišuje od úrokov z omeškania, na ktoré má veriteľ, v prípade omeškania dlžníka s plnením peňažného záväzku, nárok zo zákona.

Dohoda o zmluvnej pokute môže byť dojednaná **ako samostatný právny úkon** zmluvných strán, ale môže byť i **súčasťou zmluvy**, z ktorej vyplýva povinnosť, ktorú má zmluvná pokuta zabezpečiť (hlavná zmluva). Vzhľadom na akcesoritu dohody o zmluvnej pokute, nemôže byť zmluvná pokuta dojednaná bez toho, aby medzi zmluvnými stranami existoval záväzkový vzťah, z ktorého bude vyplývať zabezpečovaná povinnosť. Záväzok zaplatiť zmluvnú pokutu nemôže platne vzniknúť ani jednostranným vyhlásením dlžníka.

Zákon kogentným spôsobom požaduje, aby mala dohoda o zmluvnej pokute písomnú formu a vymedzuje i základné náležitosti tejto dohody, bez ktorých nemôže byť zmluvná pokuta platne dojednaná. Podstatnými náležitosťami dohody o zmluvnej pokute sú:

- **písomná forma** (formálna podmienka platnosti),
- **určenie povinnosti, ktorej splnenie má zmluvná pokuta zabezpečiť** (materiálna podmienka platnosti),
- **určenie výšky zmluvnej pokuty alebo spôsobu jej určenia** (materiálna podmienka platnosti).

Pri vzniku tohto záväzkového vzťahu je veľmi dôležité dbať na správne označenie dojednanej penalizácie, ktorá sa aktivizuje v prípade porušenia niektorej zmluvnej povinnosti. Nemožno vylúčiť i iné označenie ako „zmluvná pokuta“, napr. penále, poplatok z omeškania – takéto označenia však právna úprava nepozná. Súd sa v prípade uplatnenia nároku oprávnenej strany na zaplatenie takto dojednanej sumy, musí vysporiadať s charakterom tohto zmluvného inštitútu. Najmä české súdy sa k týmto otázkam vo svojej rozhodovacej praxi opakovane vyjadrovali, pričom judikovali, že pre dohodu o zmluvnej pokute **nie je podstatné označenie, ale určujúcim je obsah takejto dohody** v tom zmysle, že zodpovedá ust. § 544 ObčZ. V tomto zmysle kvalifikoval Krajský súd v Ostrave v konaní sp. zn. 8 Cm 235/93 dojednané „penále“. Súd dospel k záveru, že ak si zmluvné strany pre prípad nezaplatenia faktúr objednávateľom dojednali penále vo výške 0,05% za každý deň omeškania, **má toto dojednanie charakter zmluvnej pokuty.**

ODPORÚČANIE: Vzhľadom na uvedené skutočnosti a najmä z dôvodov pochybností o tom, či zmluvné strany pre prípad porušenia peňažného záväzku dojednali úrok z omeškania alebo zmluvnú pokutu, odporúčame, **aby z dohody zmluvných strán nepochybne vyplývalo, že ide o dojednanie o zmluvnej pokute a pri jej dojednávaní používali i správnu terminológiu.**

PRÍKLAD: Príklad vymedzenia zabezpečovanej povinnosti v zmluve o dielo:

„Zmluvné strany sa dohodli, že v prípade, ak sa počas skúšobnej prevádzky diela v minimálnom nepretržitom trvaní 72 dní vyskytnú okolnosti akéhokoľvek pôvodu, v dôsledku ktorých bude skúšobná prevádzka prerušená alebo zastavená, je dodávateľ povinný zaplatiť objednávateľovi zmluvnú pokutu vo výške za každý deň trvania skúšobnej prevádzky, ktorý nasleduje po uplynutí dohodnutých 72 dňoch skúšobnej prevádzky, a to až do riadneho ukončenia skúšobnej prevádzky.“

Zákon nevymedzuje okruh zabezpečovaných povinností, tzn. v zásade možno zmluvnú pokutu dojednať pre prípad porušenia akejkoľvek zmluvnej (hlavnej i vedľajšej) povinnosti. Pochybnosti vznikajú v prípadoch dojednaní zmluvnej pokuty pre prípad omeškania s plnením peňažného záväzku. Omeškanie s plnením peňažného záväzku je totiž sankcionované ex lege (zo zákona), a to úrokmi z omeškania, ktoré veriteľovi patria zo zákona a predstavujú zákonný dôsledok omeškania so splnením peňažného záväzku. V tejto súvislosti je vhodné porovnať inštitúty zmluvnej pokuty a úrokov z omeškania, s upozornením na spoločné črty a významné rozdiely.

2.4 Rozdiel v právnej úprave zmluvnej pokuty a úrokov z omeškania

Zákon nevyklučuje, aby zmluvné strany uzavreli dohodu o zmluvnej pokute, ktorej predmetom bude záväzok dlžníka zaplatiť veriteľovi zmluvnú pokutu, v prípade omeškania so zaplatením peňažného záväzku. V prípade, ak sa zmluvné strany bez ďalších zmluvných modifikácií dohodnú na takomto zmluvnom dôsledku omeškania s plnením peňažného záväzku dlžníka, dostane sa dlžník v prípade omeškania do veľmi nepriaznivej situácie, nakoľko bude musieť okrem istiny dlhu, zaplatiť i úrok z omeškania z tejto sumy a dojednanú zmluvnú pokutu. Navyše v obchodných záväzkových vzťahoch a vzťahoch podliehajúcich obchodnému zákonníku, pôsobí v neprospech dlžníka i skutočnosť, že povinnosť platiť úroky z omeškania je založená na princípe objektívnej zodpovednosti bez možnosti dlžníka dovoliť sa okolnosťami vylučujúcimi zodpovednosť. Na tomto princípe je založená i úprava zmluvnej pokuty v ObchZ.

UPOZORNENIE! Z uvedeného vyplýva, že zákon osobitne nereguluje súbeh úrokov z omeškania a zmluvnej pokuty, v dôsledku čoho je dlžník v prípade omeškania sankcionovaný dvakrát.

Napriek tomu, že časť právnej teórie odmieta uvedený súbeh z dôvodu jeho rozporu s dobrými mravmi, ako i z dôvodu obchádzania zákona, konkrétne ust. § 300 ObchZ a § 517 ObčZ, vzhľadom na absenciu výslovnej právnej úpravy nemožno tento súbeh vylúčiť.

Tomuto záveru prisvedčuje i rozhodovacia prax súdov, napr. rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 29 Cdo 969/99 (in: Soudní rozhledy č. 8/1999), v ktorom súd posudzoval platnosť dojednaní zmluvnej pokuty pre prípad omeškania so zaplatením peňažného záväzku: